

Kemal Varol'un Romanlarında Baba İmgesi

Eda KARAMAN^{1,*}



TELHİS (ÖZ)

Araştırma Makalesi

Takvim-i Vekayi
ISSN: 2148-0087

Basım (Published): 30.06.2024
Kabul (Acceptance): 21.02.2024
Gönderi (Submitting): 26.12.2023

Cilt (Vol): 12
No (Issue): 1
Sayfa (Pages): 1-13

Adres:

¹Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye.
ORCID: 0009-0004-6171-2578

*Sorumlu Yazar (Corresponding);
E-mail: edakaraman22@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: Sigmund
Freud, Jacques Lacan, Kemal
Varol, Baba İmgesi.

Baba, toplum ile ailesi arasındaki ilişkileri kuran bir köprü görevi üstlenmektedir. Baba figürünün otoritesi ve babanın varlığı çocukların toplumsal kuralları benimsemesinde yardımcı olmaktadır. Baba figürü, varlığı ya da yokluğu ile ailede otoritesini hissettirir. Babanın aile içerisinde ve çocukların gelişim evrelerinde önemli görevleri ve etkileri vardır. Baba figürü, çocuğun duygusal, sosyal, kültürel yaşamlarında ciddi bir etkiye sahiptir. Çocukların gelişimlerinde ve hayatlarında anne etkisi kadar babanın da etkisi büyüktür. Annenin yetişemediği konulara baba yetişmektedir. Çocukların gelişimlerinin sağlıklı tamamlanması için babanın üzerine düşen görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Baba, aile içerisinde yasa koyucudur. Koyduğu kurallar ile otoritesini ve yasasını benimsetmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı Kemal Varol'un romanlarında tespit edilen baba imgelerini Sigmund Freud ve Jacques Lacan'ın anahtar kavramları üzerinden incelemektir. Romanlarda gördüğümüz babaların çocukları üzerindeki etkileri ve onlara davranış biçimlerinin yetişkinliklerindeki etkileri tespit edilmiştir.



*Bu makale Eda Karaman tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

The Image Of The Father In Kemal Varol's Novels

Research Article

ABSTRACT

The father acts as a bridge that establishes the relationships between society and his family. The authority of the father figure and the presence of the father help children to adopt social rules. The father figure makes his authority felt in the family with his presence or absence. Fathers have important duties and influences in the family and in the developmental stages of children. The father figure has a serious impact on the child's emotional, social and cultural lives. The father can handle the issues that the mother cannot. In order for the children's development to be completed in a healthy manner, the father must fulfill his duties. The father is the legislator in the family. He imposes his authority and law with the rules he sets. In this context, the aim of the study is to examine the father images identified in Kemal Varol's novels on the key concepts of Sigmund Freud and Jacques Lacan. The effects of the fathers we see in novels on their children and the effects of the way they treat them on their adulthood have been determined.

KEYWORDS

Sigmund Freud, Jacques Lacan, Kemal Varol, Father Image.

1. GİRİŞ

Baba-oğul ilişkisi birçok alanda olduğu gibi edebiyatta da karşımıza çıkmaktadır. Baba, biyolojik bir kavram olmanın dışında toplumsal anlamda çocukların gelişim ve psikolojileri açısından önemli bir yere sahiptir. Baba, toplumun en küçük yapısı olan aile kurumunun içerisinde bir otorite olarak karşımıza çıkar. Genetiğimizin bize verdiği karakter özelliklerimizin dışında yetiştiğimiz aile ortamının da sosyal gelişimimiz ve psikolojimizde büyük bir etkisi vardır. Ebeveynlerin, aile içerisinde yaptıkları en küçük bir hata ya da söyledikleri kötü bir söz çocukların gelişimlerinde olumsuz bir etkiye neden olur.

Çocukların gelişim dönemlerinde sağlıklı bir aile ortamında yetişmesi çok önemlidir. Ailede ebeveynlik bakımından annenin belli başlı sorumlulukları olduğu kadar babanın da sorumlulukları vardır. Baba, aile içerisinde en az anne kadar çocukların gelişiminde etkilidir. Özellikle annenin çalışma hayatına girmesi ile sadece anne üzerine yüklenen sorumluluklar babaya da geçmektedir. Anne ve baba, çocukların bakımı ve büyütülmesinde görev ve sorumlulukları paylaşmaktadırlar.

Freud'un Oidipus Kompleksi'nde babanın işlevi, erkek çocuğun anne ile olan ilişkisinin arasına girerek bu ilişkiyi sonlandırmaktır. Çocuk, babanın fiziksel olarak ortamda bulunması ya da babanın adının geçmesi ile annesine olan arzusundan uzaklaşır. Babasına olan korkusunun ve annesine olan arzusundan uzaklaşmasının asıl nedeni iğdiş edilme (kastrasyon) korkusudur.

Genellikle kastrasyon karmaşası erkek çocuklar için Oidipus'tan çıkışta, kız çocuk için ise Oidipus karmaşasına girişte etkili olur. Kız çocuk kastre edildiği fantezileriyle yani eskiden sahip olduğu bir penisin ondan alındığı imgelemesiyle, penis sahibi olmak yerine babasından bir çocuk sahibi olmayı düşler ve böylece libidosunu babaya yöneltirken, erkek çocuk annesine duyduğu cinsel arzular nedeniyle babası karşısında geliştirdiği saldırgan duyguları babasına yansıtır ve babası tarafından penisi kesilmek suretiyle cezalandırılacağı kaygısına (angoise) kapılır. Karmaşanın çözümü, erkek çocuğun annesinden vazgeçmesi (ensest yaşağını tanınması) ve babasıyla özdeşleşmesi iken, benzeri süreç kızlarda çok daha geç ve güç gerçekleşir. Nitekim "kız çocuk-anne" çatışmaları "erkek çocuk-baba" çatışmalarından genellikle daha uzun, kimi kere tüm yaşam boyu sürer ve "anne-kız çocuk" ilişkisi, hatta iki kadın arasındaki ilişkiler daima daha çift değerli seyreder. (Tura, 2016: 57-58)

Babanın-Adı'nın devreye girmesiyle anne-çocuk arasına simgesel yasak gelir. "Bu simgesel yasa ve yasak ise annenin söyleminden geçen Babanın Adı'dır. Böylece çocuk Oidipus üçgenine girmiş olur." (Tura, 2016:75-76) Anne-çocuk ilişkisi arasına girip onu yasaklayan baba, bu yönden önemini arttırmaktadır.

Ayna evresinde çocuk, ilk defa kendisini bütün olarak görür. Bu ayna evresi dönemi imgesel alanda gerçekleşmektedir. Aynaya yansıyan görüntüsü ile yani annesinin gözündeki yansıması ile kendisini ilk kez bütün olarak görür.

“Yansıyan imge, bebeği bir ikileme sürükler; çünkü bebek hem kendisine hem de dışsal olan bir şeye hem de kendisine ilişkin bir duyumu aynı anda yaşar.” (Homer, 2016: 37)

Bu çalışmada ilk olarak Sigmund Freud’un “baba imgesi” ve Lacan’ın “imgesel, simgesel ve gerçek”, “ayna evresi”, “babanın adı” kavramları üzerinden psikanalizde baba imgesi üzerinde durulmuştur. Daha sonra bu kavramlar dikkate alınarak Kemal Varol’un romanlarında tespit edilen baba imgeleri incelenmiştir. Kemal Varol’un romanlarında yer alan babaların kahramanlar üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur.

2. PSİKANALİSTİK ANLAMDA BABA İMGESİ

Sigmund Freud ve Jacques Lacan’ın düşünceleri birbirinden farklıdır. Freud, psikanalizi bilinçdışı düzeyinde incelerken; Lacan daha çok dilbilim alanında incelemektedir.

Freud, kişilik gelişiminin oluşumunu beş evrede anlatmaktadır. Freud’un psikoseksüel gelişim evrelerinin her biri vücudun bir bölgesine odaklanır ve ismini de bu bölgeden alır: Oral Dönem (0-1.5 Yaş), Anal Dönem (1.5-3 Yaş), Fallik Dönem (3-6 Yaş), Gizil (Latent) Dönem (6-12 Yaş) ve Genital Dönem (12-sonrası). Bu beş evreden herhangi birinde yaşanan olumsuz bir durum, kişinin olumsuzluk yaşadığı o evreye saplantılı olmasına neden olur. İnsanların yetişkinlik dönemlerinde yaşadıkları psikolojik temelli sorunların çoğunun nedeni kişinin, bu beş evrenin herhangi birinde yaşadığı saplantılardır.

Freud, çocukların gelişim evrelerini beş döneme ayırmaktadır. Gelişim evrelerinden üçüncüsü olan “Fallik evre” Freud’un Oidipus Kompleksi kavramına zemin oluşturmaktadır.

Oral dönemde erojen (cinsel bakımdan duyarlı) bölge ağızdır, yani libido ağız yoluyla tatmin edilir. İkinci evre olan "anal" dönemde ise libido dışkılama fonksiyonuna yönelmiş, bu yolla tatmin aramaktadır. Anal dönemde nesne libidosu da gelişmeye başlamıştır. Anal dönemi "fallik dönem" izler. Bu dönemin temel özelliği, nesne libidosunun giderek ağırlık kazanmasıdır. Erojen bölge genital organlardır. Libidinal dürtüler karşı cinsten ebeveyne yönelirken Oidipus karmaşasının tohumlan da atılmış olunur. (Tura, 2010:57)

Oedipus Kompleksi, gelişim evrelerinin üçüncüsüne denk gelmektedir. “Fallik dönem (3-6 Yaş)” adındaki bu evrede çocuk cinsel kimliğini kazanmaya başlar. Her evrede vücudun bir bölgesine yoğunlaşıldığı için bu dönemde de gelişim genital bölgede yoğunlaşmıştır. Bu evrede çocuk karşı cins ebeveynine yani annesine âşık olur. Babasından ise nefret eder ve korkar. Korkmasının nedeni iğdiş (hadım) edilme korkusudur. İğdiş edilme korkusu sebebiyle annesine olan aşkından vazgeçerek babası ile özdeşim kurar. Babasına bakarak ileride kendisinin de baba olacağını düşünür.

Erkek çocuğu annesine duyduğu yasak arzuyu terk etmeye ikna eden şey babasının onu iğdiş etme tehdididir. Bu tehdidin mutlaka dile getirilmesi gerekmez; ama kızın

'iğdiş edilmiş' olduğunu gören erkek çocuk, bunun kendine de uygulanabilecek bir ceza olarak düşünür ve endişeli bir teslimiyetle annesine duyduğu yasak arzuyu bastırır; kendisini 'gerçeklik ilkesine' göre ayarlar, babasına boyun eğer, kendini annesinden uzaklaştırır ve bilinçdışı olarak her ne kadar artık babasını alt edip annesine sahip olma ümidi kalmasa bile babasının gelecekte kendisinin sahip olabileceği bir yeri, bir imkanı simgelediği düşüncesiyle teselli bulur. Şu anda aile reisi değildir ama ileride olacaktır. Çocuk babasıyla barış imzalar, kendini onunla özdeşleştirir ve böylece simgesel erkeklik rolüyle tanışır. (Eagleton 2018:182)

Simgesel erkeklik rolüne giren çocuk bu sayede bu dönemi sağlıklı bir şekilde atlatabilir. Fakat bu simgesel erkeklik rolü ile karşılaşmayan çocuklar da olabilir. Bu tür durumlarda çocuk bu dönemi sağlıklı bir şekilde geçiremez ve yetişkinlik dönemlerindeki toplumsal rollerini de sağlıklı bir şekilde yerine getiremez.

Jacques Lacan, Freud'dan sonra gelen en önemli psikanalizcilerden birisidir. Lacan, Freud'dan farklı şekilde düşünmüştür. Lacan'ın düşünce yapısı "İmgesel", "Simgesel" ve "Gerçek" olarak üç döneme ayrılmıştır. Freud'da gördüğümüz Oedipal çatışmaların görüldüğü 3-6 yaş aralığını kapsayan fallik dönem Lacan'da farklı bir isim ve yaş aralığına karşılık gelmektedir. Lacan için benliğin oluştuğu dönem bebeğin 6-18 aylık dönemidir. Öncesinde bebek kendi benliğinin farkında değildir. Fakat ayna evresinde çocuk kendi imgesini tanımaya başlar:

6 ile 18 ay aralığındaki bebek, aynadaki (bu, düz anlamıyla ele alınmamalı, herhangi bir yansıtıcı yüzey, örneğin annenin yüzü olarak düşünülmelidir) kendi imgesini tanımaya başlamakta ve buna genellikle bir tür haz eşlik etmektedir. Çocuk kendi imgesinin çekimine kapılmakta ve onu denetim altına almak ve onunla oynamak istemektedir. Çocuk ilk başta kendi imgesiyle gerçekliği birbirine karıştırırsa da çok geçmeden söz konusu imgenin, kendisiyle aynı niteliklere sahip olduğunu fark etmekte ve sonunda bu imgenin, kendisinin imgesi, kendisinin bir yansıması olduğunu kabullenmektedir. (Homer, 2016:41)

Ayna evresinde bebek kendisini aynada ilk defa görür. Kendisini tanımaya ve aynada gördüğü "öteki" ile kendisi arasındaki farklılıkları bulmaya çalışır. İmgesel dönemde ayna evresi ile benlik oluşumu gerçekleşmektedir. "Oedipus Kompleksi, imgeselden simgesele geçişi işaretler." (Homer, 2016: 78). Burada çocuk cinsel kimliğinin farkına varır. Fallus, baba ile simgelenir ve cinsel ayrımın önemini belirler.

Çocuğun, annenin arzusunun nesnesi olabilmek için sahip olunması gereken şey olarak tahayyül ettiği şey imgesel fallustur ve annenin arzusu genellikle babaya yönelmiş olduğu için, babanın fallusa sahip olduğu varsayılır. Annenin arzusunu doyurma çabası aracılığıyla, çocuk, annesinin kaybetmiş olduğunu farz ettiği nesneyle özdeşleşir ve annesi için o nesne halini almaya girişir. Fallus, çocuğun zihninde, kaybolmuş ve telafi edilebilir bir gerçek nesneyle birleştirilmiş olması anlamında imgeseldir. (Homer,2016: 80)

Gerçek ise sıfır noktasıdır. Sembolize edilmeyen ve anlaşılması en zor kavramdır. Simgesel alana geçiş çocuğun anne bedeninden kopuşunu simgeler. Anne, ulaşılması gereken şey iken babanın araya girmesi ile ulaşamayacak bir

şey haline gelir. Bu yüzden anne, bizim ulaşamayacağımız bir şey haline gelmiştir.

Çocuğun annesi için fallus 'olmak' arzusu, hiçbir zaman bilinçte yer almadan doğrudan bilinçdışına kodlanır. (...) Fallus göstereni hiçbir zaman bilinçte yer almamıştır, çünkü bu gösterenin gösterdiği yaşantılama sırasında fallus göstereni yoktur; dolayısıyla bilinç düzeyinde yer alınmış bir "ide" söz konusu edilemez. Böylece Oidipus'un ikinci aşamasına bağlanmış oluyoruz. Çünkü fallus simgesi, aşağıda da inceleyeceğimiz gibi, aslında Babanın Simgesi, Babanın Adı ile devreye girer. Oidipus karmaşasının ikinci aşamasında baba bir yoksun bırakıcı, bir kastratör (kastre edici) olarak devreye girmektedir. (Tura, 2010: 186)

Lacan'ın en önemli kavramlarından birisi de "Babanın-Adı"dır. Baba, anne ve çocuk arasındaki anormal durumun arasına girerek yasak koyar. Yasak koyması için o ortamda bulunmasına gerek yoktur. Babanın adının ortamda olması bile yasak koyması için yeterlidir.

Anne ile çocuk arasındaki imgesel birlik, Babanın-Adının müdahalesi aracılığıyla kırılır. Babanın, çocuğun sahip olmadığı bir şeye sahip olduğu ve annenin da arzuladığı şeyin bu olduğu varsayılır. Fakat burada Babanın-Adının gerçek baba ile karıştırılmaması oldukça önemlidir. Babanın-Adı, çocuğun yanılısamalı dünyasının içine zorla giren simgesel bir işlevdir ve çocukla annenin imgesel ikiliğini bozar. (Homer, 2016: 81)

Babanın, anne ve çocuk arasında girmesi olumsuz değil aksine olumlu bir tepkidir. Çünkü baba, çocuğa toplumsal bazı kuralları öğretmekle yükümlü olan kişidir. "Uygarlık ve kültür, yalnızca, annelerimize duyduğumuz ensest arzunun bastırılması ve yüceltimi yoluyla gelişebilir. Bu nedenle Lacancı Babanın-Adı ensest yasağıyla ve simgesel yasanın kışkırtılmasıyla birleştirilmiştir." (Homer, 2016:83-84) Babanın fiziksel olarak ortamda olması ya da sadece adının geçmesi anne-çocuk arasındaki bağları olması gerektiği gibi düzenleme etkisine sahiptir. Baba burada bir simgedir.

3. BABANIN YOKLUĞU

Baba, çocuğun gelişimindeki en önemli etken ve otorite figürü olduğu gibi babanın yokluğu da çocuğun gelişimi için önemli bir etkidir. Çocuğun hayatında baba figürünün olmaması yeterli ilgi ve sevgiden mahrum büyümesine neden olmaktadır. Baba figürü, çocuğun gelişim aşamalarında sosyal, duygusal ve psikolojik gelişiminde olumlu etkilere sahiptir. Fakat babasız büyüyen çocuklar yetişkinlik dönemlerinde sosyal ve psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Babası vefat eden, uzak bir yerde çalışıp eve çok az uğrayan bir baba figürü ile yetişen çocuklar ilgi ve sevgi eksikliği ile büyür. Bunun sonucu olarak çocukların yetişkinlik dönemlerinde kimlik karmaşası, öz değer eksikliği, saldırganlık, eğitim başarısında düşüklük, azalan bilişsel yetenekler gibi çeşitli olumsuz sonuçlar ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Yapılan araştırmalarda yoksunluğun ve ayrılığın çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin varlığı kabul edilirken, yoksunluk ve ayrılıktan sonraki koşulların da

Takvim-i Vekayi

önemi vurgulanmaktadır. Şu bir gerçek ki; çocuğun özgüvenin ve olumlu benlik yapısının biçimlenmesi, çocukluktan itibaren yavaş yavaş gelişen çok önemli bir niteliktir. Çocukluk çağında ailesinde olumsuz yaşantılar geçirmiş bir çocuğun iç dünyasında böyle bir durum hiç iz bırakmadan geçmez. Elbette yetişkinlik yaşlarında bile etkisini sürdürür. (Erikçi, 2005: 36)

Babası uzak yerde çalışan ya da vefat ettiği için babasız büyüyen çocukların gelişim dönemlerinde baba figürü eksikliği görülmektedir. Baba figürünün eksikliği sonucunda çocukluk dönemlerinde bilinçaltılarına terk edilmişlik duygusu yerleşir. Bu terk edilmişlik duygusu ile boşluk hissine düşerler.

Sosyal ve toplumsal yapıda onaylanmayan bir durum olan, babanın evi terk etmesi ailede sürekli kargaşa yaşanmasına, çocuğun ve gencin uyum ve davranış problemleri yaşamasına neden olmaktadır. Böyle bir ailede yetişen çocuk bir yandan sosyal ve duygusal uyum problemleri yaşarken, diğer yandan gerek evi terkeden gerekse birlikte yaşadığı ebeveyni ile sağlıklı bir özdeşim kuramamakta ve böyle bir ortamda sağlıklı bir sosyal öğrenme gerçekleştiremediği için cinsiyet rollerine ilişkin bilgileri öğrenmede yetersiz kalmaktadır. (Aktaş ve Baran, 1997: 89)

Baba yoksunluğu çekmeyen, babaları ile sağlıklı ilişkiler kuran ve babaları ile büyüyen çocuklarda durum daha farklıdır. Çocukluk dönemlerinde baba figürü olan ve sağlıklı ilişkiler kuran çocukların psikolojileri ve sosyal ilişkileri daha kuvvetlidir. “Baba katılımının olumlu etkileri, sosyal ve duygusal gelişimin yanı sıra bilişsel ve fiziksel gelişim ile akademik yaşantılar açısından da ortaya konmuştur.” (Uludağlı, 2017:74) Sağlıklı ilişkilerin olduğu bir aile ortamında babaları ile vakit geçiren çocukların yetişkinlik dönemlerinde özgüvenli, akademik başarıları yüksek, sosyal ilişkileri kuvvetli kişiler olmaları daha yüksek olasılıklıdır.

Kemal Varol’un “*Jar*” isimli romanının içerisinde yer alan Rahatsız Kâmil ve İçli Halil isimli iki ihtiyarın arasında nasıl bir ilişki olduğu ve birbirlerine neden nefret içeren gözlerle baktıkları tartışma konusu olur. Elektro Cemil’in anlattığı “Bir Baba ile Oğul Hikâyesi” isimli hikâyede Rahatsız Kâmil ve İçli Halil’in bir baba-oğul olduğunu anlarlar. Elektro Cemil’in okuduğu günlük tarzı defter, İçli Halil’in ağzından yazılmış çocukluk anıları ve baba-oğul ilişkisini ortaya koymaktadır. Baba yani Rahatsız Kâmil’in çocuklarına karşı ilgisiz tavırları vardır. İçli Halil, çocukluk anılarından aklında kalan tek şeyin dayak yediği anlar olduğunu söyler. “Çocukluğumdan kalma dayak sahneleri dışında bir cümle hatırlamıyorum babamla aramda. Küçük bir yaramazlığın, basit bir isteğin ya da nedensiz yere söylenen bir sözün ardından gelen kemer sesleri...” (Varol, 2021: 120-121) Baba figürü ile büyüyen çocuklar daha sağlıklı bir psikolojiye sahip olur. Fakat burada İçli Halil ve babası arasında sağlıklı bir ilişki mevcut değildir. Çocukluk anıları babasından yediği dayaklar ve bunun sonucunda oluşan travmalarıdır. Babası bazı geceler eve gelmez ve o bu durumdan şikayetçi değildir. Sevgi görmediği için babasına karşı sevgi duygusundan yoksundur: “Benim umurumda bile değildi. Babamla ipleri koparmıştım bir kere. Daha doğrusu aramızdaki ip kendiliğinden kopmuş, iki taraf da bu ipin kesilmesine çok da içermemiş, ipin kendisinde kalan ucunu

cebine atıp yoluna devam etmişti.” (Varol, 2021: 124) diyerek bir baba-oğul ilişkileri olmadığını belirtir.

İçli Halil babasının şiddeti, ilgisiz tavırları ile gittikçe babasından uzaklaşır. Onun tek düşündüğü kişi annesidir. Annesi, her gece babasının gelmesini camda beklemektedir. Annesi hem mahalle dedikodularından hem de eşinin onu yok saymasından dolayı hastalanır ve mendile kan kusarak ölür. Babası, eşi öldükten sonra eve adım dahi atmamıştır. İçli Halil, yaşadıkları bütün olumsuz durumlardan babasını sorumlu tutar. Babasına karşı büyük bir öfke duyan İçli Halil’in babasını öldürme dürtüsü zirve yapar: “Caminin dışına bir çıksa o dakika öldürecektim onu. Çıkmıyordu. Belimde beni rahatlatan bir silah vardı. Kimse görmüyordu. Silah dönüp duruyordu içimde. Gözlerim de bir başka silah. Kusmak için zaman kolluyordu.” (Varol, 2021: 129) İçli Halil’in bu sinirli halini gören kasabalılar babasına attığı öfkeli bakışlarının sebebinin bu olduğunu söylerler. İçli Halil, çocukken evde babası olmasına rağmen sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmemiştir. Her yaptığı hareketinde dayak yemiş ve babası ile bağlarını koparmıştır. İçli Halil’in gözünde babası, çocukluğunda yediği dayakların ve annesinin ölümünün sorumlusu bir düşmandır. İçli Halil, çocukluğunda yaşadığı bu travmalar ile düşman olarak gördüğü babasını öldürmeyi bile düşünme derecesine gelmiştir.

4. YALNIZLIK ÇERÇEVESİNDE BABA İMGESİ

İnsan sosyal bir varlıktır ve yaşantısında diğer insanlarla sosyal ilişkiler içerisinde. “Yalnızlık için genel klasik literatürde, üzerinde fikir birliği edilmiş bir tanım yoktur. Fakat tarih boyunca yalnızlık etrafında örgütlenen tartışmalar, yalnızlık hissinin evrenselliğini göstermekte ve yalnızlığın, insan olmanın genlerinden geldiğini belirtmektedir.” (Paula, 2011:220)

Arkadaşları, eşi, dostu, ailesi olmasına rağmen elinde olmadan insan kendini yalnız hissedebilir. Bazen insan, etrafındaki onca insan rağmen kendini yalnız hisseder. Bu içine kapanma durumu içsel yalnızlığın bir göstergesidir. Yalnız kalan her insan mutsuz değildir. Yalnızlık duygusu ile mutlu olan insanlar da vardır. Bu insanlar asıl mutluluğu dışarıdaki insanlarda değil de kendi içinde bulan insanlardır. Kendileri ile baş başa kaldıklarından mutlu olduklarını hissederler.

Yalnızlık, bir insanın isteyerek ya da istemeyerek toplumdan uzaklaşması olarak tanımlanabilir. İnsanın her iki durumda da yalnız kalması bazı olumsuz durumlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. “Yalnızlığın nedenlerinin ve ilişkili olduğu değişkenlerin araştırıldığı birçok araştırmada yalnızlığın özellikle sosyal beceri eksikliği, kendilik değeri, utangaçlık gibi kavramlarla ilişkisi vurgulanmıştır. Bu sonuçlar ise yalnızlığın, sosyal duygusal öğrenme becerileri ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir.” (Körler, 2011: 26)

Yalnızlık öznel bir duygudur ve algılama biçimi kişiden kişiye değişmektedir. Bazı insanlar yalnızlığı kolay bir şekilde atlatırken bazıları ise bu durum karşısında güçsüz düşmektedir. Bu olumsuz durumlar dışında kendi isteği ile yalnız kalanlar da vardır. Bu insanlar yaşadıkları bazı durumlardan kaynaklı kendilerini toplumdan soyutlayarak iç dünyalarına çekilirler. Kendi isteği ile yalnız kalma durumu özellikle yaratıcı insanlarda karşımıza çıkmaktadır. Kendi iç dünyalarına çekilip toplumdan soyutlanarak yaratıcılıklarını ortaya çıkarırlar.

Yaratıcı insan ancak yalnız kalabildiği zaman içsel dünyasının zenginliklerine inebilir ve bunları sonradan, müzik, görsel sanatlar, edebiyat ya da bilimsel ve teknolojik buluşlar olarak bize ulaştırabilir. Bundan ötürü, gerçek anlamda yaratıcı bir insan yaratıcılık sürecini yaşarken kendisini yalnız hissetmez; yaratmakta olduğu ürünün diğer insanlar tarafından anlaşılabilceği ve kabul edilebileceği umudunu taşıdığından, aslında yalnız değildir. (Gençtan, 1994:109-110)

Yaratıcılıklarını ortaya çıkarmak için yalnızlığı seçen insanlara çok az rastlarız: “İçinde yaşadığımız kültürde, çoğunluğu oluşturan çevreye yönelik insanlar için yalnızlık öylesi ürkütücü bir durum olarak algılanır ki, bu korku, insanın arada bir tek başına kalmasının olumlu yönlerini görebilmelerine fırsat vermez.” (Gençtan, 1994:110) Yalnızlık hali, insanların kendi tercihleri olduğu gibi kendi tercihleri dışında da gelişmektedir.

Yalnızlık ile karşılaşan bazı insanlar bu durum karşısında değersizlik duygusu ile kendilerini suçlarlar. Genellikle ebeveynleri tarafından ilgi görmeyen çocuklarda bu durum ile karşılaşmaktadır. Bu durumla karşılaşan çocuğun bilinçaltına değersizlik hissi yerleşir. Ailesinin istediği her şeyi yapmasına rağmen onlardan yeterli ilgi ve sevgiyi göremediği gibi asla göremeyeceği düşüncesine kapılır. “Gösterdiği çabaya rağmen ana-babasının onayını kazanamayan ve onların istediği kusursuzluk düzeyine ulaşamayan çocuk giderek kendi gözünde de değersizleşir.” (Gençtan, 1994:45) Ailesinin de ona hissettirdiği değersizlik hissi ile büyüyen çocuk, yetişkinlik dönemlerinde karşılaştığı her olumsuz durumda kendini suçlar ve kendini toplumdan uzaklaştırarak yalnız kalmayı tercih eder.

“*Ucunda Ölüm Var*” romanında karşımıza çıkan Ağıtçı Kadın karakteri, ölen kişilerin arkasından ağıt yakan ve hayatı boyunca yalnız yaşamış bir kadındır. Uzun zamandır ayrı kaldığı ve görmediği hayatının aşkı Heves Ali, rüyasına girip onu bazı şehirlere çağırır. Heves Ali’yi bulmak için rüyasında gördüğü bu şehirleri ziyaret eder. Ziyaret ettiği şehirlerdeki cenaze evlerine giderek ölen kişinin kim olduğunu anlamak için hayat hikâyelerini dinlemektedir. Rüyasında, Heves Ali’nin Konya’da olduğunu söylemesi üzerine oraya gider ve cenaze evinde ölen kişinin hayat hikâyesini dinler. “Bir Tekaüdün Ağıdı” isimli bölümde oğlu, ölen babasının hayat hikâyesini anlatmaktadır. Bu hikâyede küçük yaşlarda annesi ölen ve babası ile kalan bir çocuğun baba-oğul ilişkisi anlatılır. Hikâyeden ismi verilmeyen genç çocuk kardeşi ile birlikte birbirlerine kol kanat germişlerdir. Babası onlarla ilgilenmemiş ve komşularının yardımlarıyla büyümüşlerdir. Babası, annesinin ölümü üzerine evden ve

çocuklardan uzaklaşmış, kuralcı, işine düşkün ve sessiz sedasız bir babadır. Babası da çocukluğunda annesini kaybetmiştir. Oğlu da babasına benzer bir kaderi yaşamaktadır: “Babam çok küçükken dedem öldüğü için babaannem yeniden evlenmiş, o da bu yüzden onun bunun elinde tek başına büyümüştü. Yalnızdı babam. Kendimi bildim bileli yalnızdı. İlgisizdi dünyaya karşı.” (Varol, 2022b: 48) Babası gibi kendisi de yalnız bir çocukluk geçirmiştir. Babasının çocukluğunda yaşadığı yalnızlık ve hissettiği değersizlik hissi, kendisinin de aynı kaderi yaşamasına neden olmuştur.

“Aşıklar Bayramı” romanında, Avukat Yusuf ile babası arasında mesafeli ve soğuk bir baba-oğul ilişkisi vardır. Yusuf, bir gece vakti kapısına gelen babası ile en son yirmi beş yıl önce on beş yaşındayken görüşmüştür. Yusuf’un anne ve babası ayrılmıştır. Her zaman Yusuf ve babası arasında soğuk ve mesafeli bir baba-oğul ilişkisi olmuştur. Yusuf, babası ile olan ilişkisini “O, benim on beş yaşına kadar yılda bir kez görüp sonra hep kaybolan, hep uzaklara giden, hep dönmeyen babamdı.” (Varol, 2022:95) sözleriyle ifade eder. Hem annesinden hem de babasından ilgi, sevgi ve şefkat görememiş, aynı şekilde ikisinden de uzak ve mesafeli büyümüştür. Yusuf, lise zamanlarında kavgacı, başı beladan ayrılmayan birisi haline gelmiştir. Onu bu durumdan kurtaran kişi müzik öğretmeni Bedih Hoca’dır. Öğretmeni Bedih Hoca’yı babası yerine koyar. Çünkü babasını en son yatılı okula başlamadan önce görmüştür. Yıllar sonra bir gece vakti kapısına gelene kadar geçen yirmi beş yıllık zaman diliminde hiç görmemiştir.

Yusuf, babası ile yıllar sonra karşılaşp beraber geçirdikleri üç gün süren yolculukları boyunca bunca yıldır kafasında dönüp duran cevapsız sorulara yanıtlar bulmaya çalışır. Çocukluk dönemlerinde babasından uzak büyüdüğü için babasını tüm yönleriyle tanımamaktadır. Aralarında normal bir aile ilişkisi olmadığı için normal bir baba-oğul ilişkileri de yoktur.

Onunla her baba oğul gibi makul bir süre de olsa yan yana gün saydığımız bir geçmişimiz yoktu. Neye sevinir, neye kızar, konuştuğunda neyi ima eder, sustuğunda içinden neler geçer, inadı ne zaman kırılır, içindikileri hangi yollarla gösterir, hiçbir fikrim yoktu. O, benim on beş yaşına kadar yılda bir kez görüp sonra hep kaybolan, hep uzaklara giden, hep dönmeyen babamdı. (Varol 2022:95)

Çocukluk yıllarından itibaren Yusuf ve babası Heves Ali arasında baba-oğul bağı kurulamamıştır. Diyarbakır’dan Kars’a yaptıkları üç günlük yolculuk bu ilişkinin iyileşmesi için bir adım olmuştur. Beraber geçirdikleri bu kısa süreli yolculuk Heves Ali’nin ölümü ile son bulmuştur. Babasının ölümü üzerine Yusuf’un babasıyla olan ilişkisi de tamamen bitmiştir. Kısa süren bu yolculuk sonunda Yusuf’un aklında cevaplanmamış sorular kalmıştır. Yol boyunca ağzından çıkmayan “baba” kelimesini söylemek ister fakat bir türlü söyleyemez. Babasının arkadaşı Kul Yakup’un söylediği “Baba dediğin tamamlanmamış bir kelimedir zaten” (Varol, 2022:226) teselli cümlesi ile hikâyeleri tıpkı “baba” kelimesinin tamamlanamadığı gibi biter.

5. SONUÇ

Baba imgesi, Sigmund Freud ve Jacques Lacan gibi ünlü psikanalistler tarafından üzerinde durulan bir kavramdır. Bu makalede, Sigmund Freud ve Jacques Lacan'ın kavramlarına da değinilerek baba-oğul ilişkisi, Kemal Varol'un romanlarının birkaçı üzerinden incelenmiştir. Kemal Varol, romanlarında “baba” imgesini toplumsal konular ve psikolojik temalar ile ele almıştır. Birden farklı özelliklere sahip karakterler ile romanlarında farklı açılardan baba imgesine değinmiştir. Çocukların kimlik oluşum süreçlerinde aile bireylerinin özellikle de babanın merkezdeki rolünün önemini toplumsal ve günlük yaşantılarla sentezleyerek anlatmıştır.

Baba imgesi üzerinden incelenen romanlar ve roman karakterlerinin ortak noktalarından birisi çocukluk zamanlarında babalarından yeterli ilgi ve sevgiyi alamamış olmalarıdır. *Jar* romanında hem ana karakter Hayri Abi hem de anlatılan hikâyelerde geçen İçli Halil karakterleri sağlıklı bir baba-oğul ilişkisi olmayan çocukluk dönemleri geçirmişlerdir. Babaları ile sağlıklı ilişkileri olmayan, sürekli dayak yiyen ve babalarının evden uzun zamanlar uzak kaldığı çocukluk dönemleri sonucunda hem yalnızlık çekerler hem de babalarına karşı öfke duygusu beslerler. Baba figürünün, bir çocuğun gelişim dönemindeki etkisinin ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz. *Aşıklar Bayramı* romanında da baba-oğul arasında soğuk ve mesafeli bir ilişki vardır. Çocukluk dönemlerinde Yusuf'un yanında olmayan babası Heves Ali, liseye başlayan oğlu Yusuf'u yirmi beş yıl boyunca görmeye gelmez. Yusuf, yirmi beş yıl hiç haber alamadığı babasını bir gece yarısı kapısında görür. Yusuf ve Heves Ali, baba-oğul olarak üç gün süren bir yolculuğa çıkarlar ve bu yolculukta geçmişleri ile yüzleşirler. Yusuf'un “baba” kelimesini tamamlayamaması gibi aralarındaki baba-oğul ilişkisi de tamamlanamaz. Bunda çocukluk günlerinin etkisi de büyüktür.

Bu çalışmada yer verilen Kemal Varol'un romanlarında, baba figüründen uzak, ayrı ve mesafeli büyüyen çocuklar karşımıza çıkmaktadır. Hayatlarında baba figürünün eksikliğinin etkileri, kendilerini değersiz hissetmeleri, her suçun sorumlusu olarak babayı görüp ona nefret beslemeleri gibi birden farklı sonuca ulaşmaktadır.

- AKTAŞ, Y; BARAN, G. (1997). *Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeylerdeki Baba Yoksunluğu Olan ve Olmayan Çocuklarda Cinsiyet Rollerini Kalıp Yargılarının Gelişimi*. Eğitim ve Bilim, cilt:21, sa.105, ss.83-91.
- EAGLETON, T. (2018). *Edebiyat Kuramı Giriş*. 6. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ERİKÇİ, M. (2005). *Ana Baba Yoksunluğunun 9-15 Yaş Grubu Çocukların Benlik Kavramı Üzerindeki Etkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- GENÇTAN, E. (1994). *İnsan Olmak*. 14. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HOMER, S. (2016). *Jacques Lacan* (Çev. Abdurrahman Aydın). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- KARAMAN, E. (2024). *Kemal Varol'un Romanlarında Baba İmgesi*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZDAL, F.; ARAL, N. (2005). *Baba Yoksunu Olan ve Anne-Babası ile Yaşayan Çocukların Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 6 (2), s.255-267.
- PAULA, K. (2011). *Yalnızlık Hissi: Teorik Yaklaşımlar* (Çev: Selçuk Zengin ve Muhammed Kızılgeçit). Dinbilimleri Akademik Araştırma dergisi, Cilt 11, Sayı 2, ss. 217-229.
- SIGMUND, F. (Haziran, 2020). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd* (Çev. Ali Babaoğlu). İstanbul: Metis Yayınları.
- SIGMUND, F. (2021). *Uygarlığın Huzursuzluğu*. (8. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- SIGMUND, F. (2022). *Totem ve Tabu* (6. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- TURA, Saffet Murat (2010). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*. İstanbul: Kanat Kitap.

Takvim-i Vekayi

ULUDAĞLI, N.P. (2017). *Baba Katılımında Etkili Faktörler ve Baba Katılımının Baba, Anne ve Çocuk Açısından Yararları*. Türk Psikoloji Yazıları, Haziran 2017, 20(39), 70-88.

VAROL, K. (2021). *Jar*. (5. Baskı). İstanbul: Everest yayınları.

VAROL, K. (2022). *Aşıklar Bayramı*. (6. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

VAROL, K. (2022a). *Babamın Bağlaması*. (1. Baskı). İstanbul: Everest Yayınları.

VAROL, K. (2022b). *Ucunda Ölüm Var*. (8. Baskı). İstanbul: Everest Yayınları.